

Matarengi - Posten

Medlemsblad No 6 år 2008

Matarengi Forskarförening

Se 957 31 Övertorneå

info@matarengi-ff.se

I redaktionen: Elisabeth Jönsson och Gunnel Wahlberg

Matarengi Forskarförening och personalen på NKFC önskar medlemmarna en

Riktigt God Jul och ett Gott Nytt år!

Välkomna åter till verksamheterna efter julgröt och nyårsraketer

Information

Planerade aktiviteter inför våren 2009:

Samarbete med Ylitornio forskarförening om släktforskning men även angående gränsdragningen 1809 och fredsslutet.

Utarbeta projektplaner för ”**Världens största släkträff**” i samarbete med forskarföreningar i Tornedalen, Hembygdsföreningar, Tornedalsrådet m.fl. Planerat till år 2011!

Forskarträffar enligt tidigare år varje torsdag kl 18.00 i forskarsalen.

Digitaliseringen av Erik Wahlbergs material fortsätter med frivillig arbetskraft. Du som gärna vill vara med, anmäl ditt intresse till någon av förtroendemännen.
Frivilliga till forskarstugan efterlyses!

Kurser/föreläsningar mm:

Föreläsning om ortnamn i Norrbotten, Albert Falck.

Som tidigare inbjuds medlemmarna till föreläsningar under våren/hösten, i samarbete med NKFC.

Vad hände under år 2008

Välbesökt **forskarträff** med Ylitornios släktforskare och Kemi/Torneå forskarföreningar 2008.

Öppet Hus under Matarengi marknad i forskarsalen NKFC 13-14 juli, med visning av släktforskarmaterial, sökning via datorterminaler samt med tips om metodik vid forskning av släkten eller hembyn.

Studieresa till Wasa och Lotta Svärds hus samt 200-års minnet av slaget vid Oravais i september.

Den 18 september 2008 fyllde en av vår tids största släktforskare 90 år.

Erik Wahlberg från Soukolojärvi. Bistra tider och åldersrätten till en personlighetsförändring förändrar inte hans glöd och intresse för bygdens folk och speciellt släktskapsförhållanden.

Telefonfoto: Gunnel Wahlaberg.

Bilden till höger: ”Kallioisen Erkki” idag.

Ordföranden har ordet

Snart är det jul igen! Det är inte klokt så fort tiden går. Och vi blir bara äldre och äldre. Hur skall man få med ungdomar i forskarföreningens verksamhet – det har sysselsatt mig många timmar. Inte för att gruppen, som troget samlas varje torsdag är speciellt gaggiga och skulle behöva bytas ut, men visst vore det roligt med några ungdomar som letar efter sina anor i verksamheten. Vore kanske en ungdomssektion en lösning? Men dagens ungdomar har svårigheter med att läsa handskrivna text – ett misslyckande i dagens skola?

Forskarföreningens kontaktnät ut i stora världen blir bara större och större – mycket på grund av många förfrågningar om noteringar i Erik Wahlbergs (nyligen fyllda 90 år! Grattis Erkki!) släktpärmar. Här finns en stor arbetsuppgift för frivilliga läs- och datorkunniga medlemmar att överföra data från pärmar till CD. Kunde bli en bra intäkt för föreningen vid försäljning av dessa CD:n. Under mina ”arbetspass” i forskarsalen har jag genom uppgiftsförmedlingen fått ett stort kontaktfält inom släktforskningen. Nyligen dämpade ett brev ner i brevkorken från en sann släkt- och bygdeforskare i Kiruna – men med rötterna i kommunen – Ove Bucht. ”Har du Sören fått reda på hur Särkilax kyrka egentligen såg ut? Jag har vid efterforskning i gamla arkiv hittat en skrivelse från - Kongl Kommissariernas till Lappmarken underdåniga relation - som den 1 juli meddelar:

’ att lappkyrkan i Tenotechi är under uppförande, att timret är framkört, att timmermän är på gång vilka med flit skall bygga kyrkan på det sätt Övertorneå kyrka är byggd’. En bild av den kyrkan kan alltså ge en god bild av hur den gamla moderkyrkan i Särkilax såg ut.

Varför bygga en kyrka i Enontekiö? Svaret hittade jag på Karesuandos hemsida:

1607 – delades Torneå pastoratet och Enontekiö församling bildades officiellt!

(Bilden har jag fått av Ove Bucht)

Högst uppe på kullen står kyrkan omgiven av handelsbodar, prästgård, m.m. i slutningen.

Måtten på Särkilax kyrka finns bevarade och om timmermännen följde Konungens befallning att bygga kyrkan i Enontekiö i samma stil som Särkilax kyrkan, kan vi få en god omfattning av

den gamla kyrkans storlek och utseende.

Visst vore det fantastiskt med en minimmodell av denna kyrka på platsen vid korset. Något för anorna runt om i världen att återvända till. Kyrka, kommun och Vägverket (som lovat göra en gedigen rastplats vid vägen) bör samverka och förverkliga planerna. 2010 kanske vi har världens största släktfamilj samlade i Övertorneå – Vilket utflyktsmål!

Tack för mig hälsar Sören Lejonclou / ordf.

Skriv om din släktforskning i Årsboken! Släktforskarförbundets årsbok!

■ Nu är arbetet med nästa årsbok igång. Som vanligt vill vi ha in manuskript om släkt-, person- eller lokalhistoria. Artiklarna bör vara mellan 10.000 och 100.000 tecken och inte tidigare publicerat. Tänk också på illustrationerna och att du skriver för en bred läsekrets. Endast digitala manuskript tas emot och gärna med e-post.

Skicka senast 15 januari till:
Håkan Skogsjö, Pensionatsvägen 7, AX-221 00
Mariehamn. Epost hskogsjo@aland.net

Tusentals flygfoton upptäckta

■ Under 1950-talet var det populärt med flygfotografering av hus och gårdar. Nu är de tillgängliga via Internet.

Kanske ett intressant komplement till din släktforskning?

Läs mer på www.flygfotohistoria.se

(Dessa två annonser är ”klippta” från Rötters hemsida.)

Matilda Fogman – barnmorska och andlig moder

Matilda Fogman är en bygdens dotter. Hon behöver lyftas fram ur historien och bli känd. Matilda Fogmans far var sergeant Johan Fogman.

När finska kriget var slut 1809 återvände han inte till sin finska hemby Kuopio, utan valde att bosätta sig i svenska Övertorneå. Sergeant Fogman gifte sig med Anna Sofia Stoltz från Alakainula och de livnärde sig på hans soldatpension. Pensionen räckte inte till och deras sex barn måste börja arbeta tidigt. Yngsta barnet Matilda Fogman föddes 1835. Hon började som ung arbeta hos socknens bönder som lagårdspiga. Ortsborna i Övertorneå uppmärksammade Matilda för att hon var lättlärd och intelligent. De beslutade att samla in pengar och sända henne på barnmorskeutbildning i Stockholm. Matilda utbildade sig till barnmorska och sjuksköterska och återvände till Övertorneå 1861, 26 år gammal.

Arbetsområdet var vidsträckt och vägarna dåliga eller obefintliga. Närmast ansvarige läkare fanns i Haparanda, 7 mil bort. Matilda anlätades även i finska Tornedalen trots att det var en lagöverträdelse. Hennes arbete gav resultat och sjukligheten bland barnen i socknen minskade.

Matilda Fogman gjorde en märklig klassresa. När hon slutade som barnmorska 1901 ordnades en högtid i Övertorneå kyrka, där hon tilldelades patriotiska sällskapets guldmedalj för 40 års välsignelsebringande gärning.

Matilda Fogman var en ovanlig kvinna. Hon arbetade för vetenskaplig kunskap, samtidigt som hon verkade inom väckelserörelsen. Matilda kom i kontakt med den laestadianska väckelsen, när hon tjänade som piga i Ruskola som 11-åring. När hon var 19 år blev hon omvänd av Johan Raatamaa, en av den laestadianska väckelsens ledare. Hon var ofta gäst hos prästen Lars Levi Laestadius i Pajala. Inom väckelsen skötte Matilda korrespondensen mellan församlingarna i Sverige, Finland och Amerika. Matilda översatte Raatamaas brev till svenska och samordnade utsändningen av predikanter till olika områden. Matilda har av eftervärlden betraktats som Raatamaas medarbetare och sekreterare samt delvis även som medarbetare till Erkki Antti Juhonpieti.

Matilda Fogman var en av flera kvinnor som hade en stark ställning inom den tidiga laestadianismen. Kvinnorna var mycket aktiva i församlingarna på den tiden och åtnjöt stort förtroende. De var även läs- och skrivkunniga i högre utsträckning än männen.

Efter pensioneringen bosatte sig Matilda Fogman i Nuotioranta i Finland. Hon fortsatte där att arbeta för den laestadianska väckelsen, fram till sin död år 1921.

Text: Marita Mattsson Barsk

Släktgården AUNES över 200 år

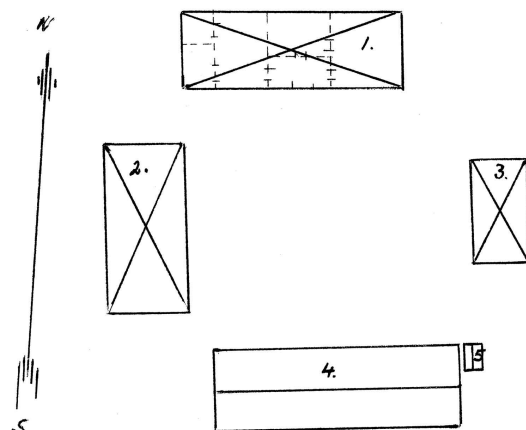

Aunesgården, Övertorneå hembygdsmuseum är en karaktäristisk tornedalsk byggnadstyp från 1800-talets första årtionden. Den är belägen centralt invid campingen och utebadet i Övertorneå. Området består av mangårdsbyggnad från 1820 flyttad från Kuivakangas omkring 1965, loftbod, bagarstuga, ladugård och aitta som visar hur man förr bodde i dessa trakter. Timmer till byggnaderna hämtades från den egna skogen. Aunesgården innehåller en stor mängd föremål - allt från vaggor, köksredskap, verktyg, kläder till vackra brudkistor med dekorationer i allmogekonst. På de målade golven ligger vackra trasmattor. Gården Aunis/Aunes namn kommer av kvinnonamnet Agnis.

Hemmanet låg öde 1719-1723 och skattade efter 3 års skattefrihet år 1927 med 1/6 mantal och ränta.

Gården har varit i samma släkt sedan 1730-talet.

Skiss: Bror Muotka

Planritningen visar hur byggnaderna var uppställda strax efter år 1820. Mangårdsbyggnaden 1 är en utbyggd parstuga med förstuga och fem rum. Den är uppförd på en sockel av fältsten och upptimrad av furutimmer utan användning av såg. Endast yxa, täljbila, timmerdrag och lodbräda har använts. Eftersom navare (borr) ej heller fanns på den tiden så saknas nårar (dymlingar) liksom också urtag för så kallat svärd för att staga dörr- och fönsteröppningar. I stället har i väggtimret huggits skårar för korta, vässade "nålar" av eneträ som inslagits för att hålla timret i rätt läge.

Takstolarna för yttertaket var fästade med björkvidjor i takåsar och röstbjälken. För vidjorna var skårar utskurna i takstolarna. I röstbjälken var inslagna enepinnar runt vilka vidjorna åtdragits liksom också runt takåsarna. Spik har sannolikt ej alls kommit till användning vid upptimringen och även sparsamt vid dess inredande. Endast i ramar och listverk hade spik nyttjats.

Ursprungligen täcktes byggnaden av näver och takved men senare av handkluvna spån.

Pörtet (ett slags allrum) vette mot älven. Under golvet fanns en matkällare med ingång utifrån vid östra gaveln. Från källaren ledde en stege till en lucka i pörtgolvet för direkt förbindelse med pörtet. I pörtet fanns en stor mur med bakugn, öppen spis och urtag för smörkärnan. Muren var av utvalt skiffer. Ovandelen av muren var fristående från väggarna. I detta utrymme förvarades ugnsrakan (pesäkoukku), den långskaftade brödspaden (leipäpelkka) och ugnskvasten (uunihako), en av tallrisuppbunden kvastraka för att sopa härden ren från aska före grädning av bröd. Ovanför bakugnen i murens bakre del, fanns ett utrymme för bland annat torkning av ull.

I pörtgolvet fanns en lucka för avledning av skurvatten och skursand. Eftersom här även fanns matkällaren under golvet så avleddes vattnet genom en tjärad träränna och ett hål i sockeln utanför byggnaden – en motsvarighet till vår tids köksavlopp.

Från förstugan ledde en stege till vinden. Under stegen fanns en i ytterväggen anbringad planka med urtag för gårdens yxor (kirvesverkkilö). Intill ingången till pörtet fanns en liknande anordning för förvaring av gårdsfolkets matskedar (lusikkaverkkilö). Från förstugan ledde en tudelad dörr ut mot ytterbron och en annan dörr till salen (tupa), som var gårdens finrum. Från salen ledde dörrar till de båda salskamrarna (tuankamari).

Aunesgårdens mangårdsbyggnad är i stort sett i ursprungligt utförande. Den enda förändringen är att fönster- och dörröppningar upptagits i västra gavelväggen i samband med uthyrning av salen och salskamrarna en period under 1920-talet.

Bostadsbyggnaden 2 med ”sticktak” var en oinredd timring, som senare flyttades till annan tomtplats när hemmanet klövs år 1895.

Backbyggnad 3 under tak av näver och takved var sannolikt gårdens forna manbyggnad men med borttagen inredning, som kan ha återanvänts i den senare uppförda mangårdsbyggnaden 1.

Ladugårdsbyggnad 4 under tak av näver och takved.

Avträdeshus 5 under tak av näver och takved.

Släkthistoria Aunis/Aunes

Johan Henriksson Lahti - Töyrä *1669 +1738-12-13 (1)
av släkten Mämmi från Alamuonio blev husbonde på Töyrä gård i Kuivakangas.

Gift 1703 med:

Brita Mickelsdotter *1668 +1748-12-05

(Tidigare gift med Staphan Hansson Rautia (Töyrä) +1700)

Sonen var husbonde på Aunis gård:

Mickel Johansson Aunis - Töyrä *1707-01-05 +1778-01-05 (2)

Gift 1730 med:

Barbro Jonasdatter Mäki (Turtola) *1703 +1785-04-11

Sonsonen Jonas Mickelsson Aunis *1734-07-23 +1793-11-29 (3)

Gift 1774-03-08 med:

Brita Carlsdotter Heikkilä *1750-02-01 +1814-12-13

(Änkan omgift 1795 med Henrik Eriksson Härmä)

Detta bomärke användes 1810 av sonen:

Mickel Jonasson Aunis *1776-04-15 +1818-03-06 (4)

Gift 1796 med:

Eva Christina Ersdotter Lampinen *1774-10-15 +1856-11-10

Detta bomärke användes 1835 av sonen:

Isak Mickelsson Aunes *1799-07-19 +1877-05-10 (5)

Gift 1823-04-24 med:

(1)	Maria Henriksdotter Antinjuntti <i>Gift</i> 1833-03-21 med:	*1801	+1831-11-25	
(2)	Anna Greta Aronsdotter Hirstiö	*1803-02-06	+1858-11-23	
Dotter m.(2):	Maria Johanna Isaksdotter Aunes <i>Gift</i> 1856-01-31 med:	*1836-06-11	+1901-01-14	(6)
	HENRIK Isaksson Aunes - Heikkilä	*1832-10-29	+1920-12-05	
Deras son:	ISAK Henriksson Aunes <i>Gift</i> 1894-03-25 med:	*1857-04-01	+1909-10-05	(7)
	Maria ERIKA Isaksdotter Ruokojärvi (Pajala)	*1861-07-14	+1917-01-25	
	Isak var i USA 1887-1890			
Deras son:	EMIL Mattias Aunes <i>Gift</i> 1928-04-08 med:	*1903-07-10	+1984-09-07	(8)
	EMMA Krtistina Krekula	*1909-04-16	+1970-05-19	
Deras son:	HARRY Emil Aunes <i>Gift</i> 1969-12-25 med:	*1938-03-08		(9)
	EEVA Annikki Kaleva (Ii, Finland)	*1938-05-24		

Ett axplock nya böcker – lästips

Matilda 24 gånger med barn / Tyra Helena Lindström. – 296 s.

Tyra Helen Lindström, född Muckavaara har forskat i släktens och Tornedalens historia. Hon har sökt i skriftligt material, i gamla kartor på lantmäteriet och i kyrkoarkiven. Hon har dessutom tittat på skolväsende, på vägförhållanden och annan historia för att få in verklighetsanknytning till sin dokumentärroman om Matilda Muckavaara. Matilda föddes 1863 och levde över nittio år trots sina många barnsängar. Den här första boken berättar om tiden till 1908. Nästa bok blir en fortsättning om Matildas liv efter att sista barnet är född 1908. Tyra Helena Lindström, som arbetat som präst i bl.a. Övertorneå bor numera i Uppsala. Det här är en gripande bok innehållande mycket lokalhistoria.

Kalix Del 5 : Nederkalix socken före 1863. – 384 s. :ill. / Birger Nyström

Birger Nyström, f.d. kanslichef i Kalix kommun har studerat sockenstämmoprotokoll och Häradsrättens protokoll och handlingar före 1863 och skrivit en bok utifrån dokumenten. Birger Nyström avgick med pension 1991 och ville skaffa sig en bild av hur Nederkalix socken såg ut före 1863. Det här är en gedigen bok med många bilder. Sockens största problem var försörjningen av de fattiga, de föräldralösa och de gamla och sjuka skriver han. Han har lyckats tillgängliggöra de gamla svårlästa protokollen som skildrar sockenmännens diskussioner och bekymmer. Det här är läsning av intresse även för oss i Tornedalen.

Utan kvinnorna hade det inte gått. Norge-Sverige 1940-45 / Göran Knorring. – 407 s. : ill. Omkring 20 000 norska kvinnor lämnade hemlandet och flydde över gränsen till Sverige under krigsåren 1940-1945. En stor del tvingades fly för att de varit aktiva inom Hjemmefronten mot nazisterna. Ett intressant kapitel berättar om Finse – en hemlig norsk militärbas i Karesuando, kallad för finska kilen. Finska kilen var en sex mil bred del av Finland mellan Karesuando och Kautokeino. I Övertorneå hade man byggt ett träningsläger för vinterkrigföring under namnet "Lövlia". Bataljonerna hade vinter- och överlevnadsövningar i mycket sträng kyla i trakterna av Armasjärvi.

Nödhjälp på villovägar / Daniel Nilsson Ranta. – 298 s. : ill.

Arbetsstugan var en praktisk skola där fattiga barn undervisades i lämpligt handarbete för att motverka sysslolöshet, fattigdom och tiggeri. Barnen fick efter arbetets slut en måltid. I storstäderna behövdes det då många barn drev på gatorna men inte i Tornedalen menar

Daniel Nilsson Ranta. I Tornedalen fick arbetsstugorna ett annat innehåll. Barnen skulle läras att lära föräldrarna ett gott leverne. Under hösten 1902 fanns indikationer på att hungersnöd var att vänta i delar av Norrbotten. Genom en nationell insamling kom de arbetsstugorna till stånd. Mycket intressant om arbetsstugorna i bl.a. Korpilombolo och Svanstein.

Och några lättlästa romaner med anknytning till Norrbotten.

Danko och flamman / Lars G. Carlsson. – 206 s.

1940 sprängdes Norrskensflammans lokaler i Luleå. Två barn och tre vuxna omkom. En roman med verklighetsbakgrund.

Storsien : 100 år i en norrbottnisk by / Anne-Christine Liinanki. 120 s.

Under andra världskriget internerades som mest 350 oliktankande i arbetsläger. Boken börjar i sen 1800-tal och slutar i nutid.

Pohjan Väylä är ett förlag i Pello som ger ut mycket böcker. För alla som kan läsa finska hjälpligt är dessa värdefulla tillskott till lokalforskningen. I december kommer vi att köpa in årets utgivning till våra samlingar. Följande är ett bra exempel på lokalhistoriskt intressant material:

Nahkurin puisto Turtolassa : muistelu isovanhemmistamme Ida ja Aukusti Lakkapäästä.-96.

Eero Aska har skrivit många böcker om trakterna kring Turtola. Två nya böcker är på väg, det är **Orajärven kyläkirja** och **Lankojärven kyläkirja**. Den här boken är tillägnad Ida och Aukusti Lakkapää och **Karvarin kartano** eller garverigården. Lakkapääsläkten härstammar från Karelen vid Ladoga berättar Eero Aska som med boken vill att barnbarnen ska få historisk kunskap om släktrötter, skinnberedning och garvning.

Marita Mattsson Barsk / Nordkalottbiblioteket Övertorneå

Känner ni igen personalen på NKFC:

Vilka bilder – kom och kolla!

Vart går du Marita?

Anna-Karin har julen i sikte.

Adresser till föreningen:

Besöksadress: Matarengivägen 16, 957 31 Övertorneå

E-post: info@matarengi-ff.se

Hemsida: <http://www.matarengi-ff.se>

Styrelsen för Matarengi Forskarförening:

Förtroendemän år 2008

E-post adress

Ordföranden: Sören Lejonclou

soren@lejonclou.se

Vice ordförande: Tage Hietala

thh@stad.overtornea.se

Sekreterare: Holger Pekkala

holpek@stad.overtornea.se

Vice sekreterare: Elisabeth Jönsson

elisabeth.jonsson@overtornea.se

Kassör: Bror-Erland Härmä

bror-e.h@stad.overtornea.se

Ersättare

Harry Johansson

harryjohansson@hotmail.com

Marita Mattsson Barsk

marita.mattsson.barsk@edu.overtornea.se

Gunnel Wahlberg

gunnel.wahlberg@kommun.overtornea.se

Birgit Furmark

olafurmark@msn.se

Ragnar Sannemalm

ragnar.sannemalm@telia.com

Styrelsen för Matarengi Forskarförening hoppas givetvis på fortsatt stöd från medlemmarna under år 2009, och inbjuder alla till våra aktiviteter i Forskarstugan – Nordkalottbiblioteket.

Följ även inbjudningarna i press men framförallt på våra hemsidor, där du också kan följa verksamhetens redovisningar och läsa insändare och upplagda artiklar av ortens forskare.

Medlemsavgiften är 100:00 kr och kan inbetalas på **bankgiro Swedbank 5715-0831**

Stöd Forskarföreningens arbete med att upprätta funktionerna i föreningslokalen med god tillgång till "arbetsmaterial", utrustning och lämpliga Internetabonnemang. Detta underlättar letandet efter Dina anor. Vidare anordnas föreläsningar och studiecirklar.

Lös Ditt medlemskort och kom med i aktiviteterna !